

Một thứ quà của lúa non: Cốm

Thạch Lam

I. Kiến thức cơ bản

- **Về tác giả:** Thạch Lam (1910 - 1942) sinh tại Hà Nội, tên khai sinh Nguyễn Tường Lân là nhà văn nổi tiếng của nhóm Tự lực văn đoàn trước 1945. Ông là một cây bút tinh tế, nhạy cảm trong việc khai thác thế giới cảm xúc cảm giác của con người.

- **Về tác phẩm:** Được rút từ tập “Hà Nội băm sáu phố phường” (1943) tập tùy bút viết về cảnh sắc và phong vị của Hà Nội, đặc biệt là những thứ quà, những món ăn thường ngày khá bình dị, không mấy cao sang nhưng đậm đà hương vị riêng, thể hiện sự tinh tế khéo léo trong bản sắc văn hóa lâu đời của đất kinh kì.

“Cốm là thứ quà riêng biệt của đất nước, là thức dâng của những cánh đồng lúa bát ngát xanh, mang trong hương vị tất cả cái mộc mạc, giản dị và thanh khiết của đồng quê nội cỏ”. Bằng ngòi bút tinh tế nhạy cảm và tấm lòng trân trọng, tác giả đã phát hiện được nét đẹp văn hóa dân tộc trong thứ sản vật giản dị mà đặc sắc ấy.

II. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản

Câu 1. Bài tùy bút này nói về cái gì? Để nói về đối tượng ấy tác giả đã sử dụng những phương thức biểu đạt nào? Phương thức nào là chủ yếu? Bài văn có mấy đoạn? Nội dung chính của mỗi đoạn là gì?

- **Nội dung:** Bài tùy bút viết về cốm – Một thứ quà làm từ lúa non rất phổ biến ở miền Bắc, đặc biệt nơi làm cốm ngon nổi tiếng là cốm làng Vòng ở Hà Nội.

- **Phương thức biểu đạt:** Để nói về đối tượng, tác giả đã sử dụng rất nhiều phương thức biểu đạt: Miêu tả, thuyết minh, biểu cảm, bình luận, nhưng phương thức chủ yếu là bình luận.

- **Bố cục của bài văn:** Gồm có 3 phần (theo cách phân chia của Nguyễn Đăng Điệp):

- **Phần 1** (Từ đầu đến “*thuyền rồng*”): Cốm – Sự kết hợp tài tình giữa tinh túy của trời đất và bàn tay khéo léo của con người.

- *Phần 2* (tiếp theo đến “kín đáo và nhũn nhặn”): Cốm thức dâng của trời đất, một sản phẩm văn hóa độc đáo.

- *Phần 3* (còn lại): Hãy nâng việc thưởng thức cốm thành một nghệ thuật.

Câu 2. Đọc đoạn văn từ đầu đến “trong sạch của Trời” và cho biết tác giả mở đầu bài viết về cốm bằng những hình ảnh và chi tiết nào? Những cảm giác ấn tượng nào của tác giả đã tạo nên tính biểu cảm của đoạn văn?

- *Tác giả đã mở đầu bài viết về cốm bằng những hình ảnh chi tiết:*

+ Hương thơm của lá sen trong cơn gió mùa hè

+ Hương thơm mát của bông lúa trên cánh đồng xanh => Đề nhắc tới hương thơm của cốm, một thứ quà thanh nhã, tinh khiết.

- *Những yếu tố tạo nên tính biểu cảm của đoạn văn:*

+ Hình ảnh tinh tế đầy sức gợi: Hồ sen, đồng lúa, bông lúa, giọt sữa lúa và ngào ngào hương thơm: Hương sen, hương lúa, hương sữa.

+ Liên tưởng rất đẹp, rất thơ với một tấm lòng trân trọng: “Trong vỏ xanh kia, có một giọt sữa trắng thơm, phảng phất vị ngàn hoa cỏ...”

+ Giọng văn nhẹ nhàng, sâu lắng.

Câu 3. Tác giả đã nhận xét như thế nào về tục lệ dùng hồng, cốm làm đồ sau tết của nhân dân ta? Sự hòa hợp tương xứng của hai thứ ấy đã được phân tích trên những phương diện nào?

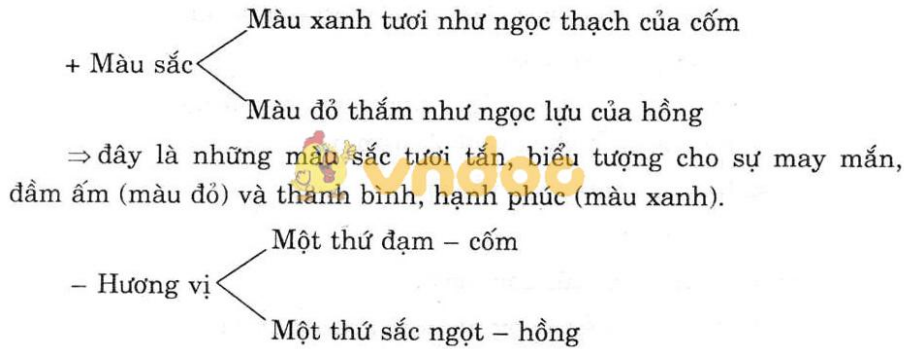
- *Nhận xét của tác giả về việc dùng cốm làm đồ sêu tết* (sêu tết: Là lễ vật mà nhà trai đưa đến nhà gái trong dịp lễ tết khi chưa cưới).

- Cốm không chỉ có giá trị vật chất mà còn có giá trị văn hóa tinh thần.

- Cốm và hồng biểu trưng cho sự hòa hợp, gắn bó đôi lứa.

- Đó là thứ quả cao quý, kín đáo và nhũn nhặn, thể hiện cái mộc mạc giản dị, thanh khiết của đồng quê nội cỏ An Nam.

- *Phương diện biểu đạt*: thể hiện trên hai phương diện:

⇒ Hai vị nâng đỡ cho nhau để được hạnh phúc bền lâu, hiếm có sự hòa hợp nào trọn vẹn hơn thế.

Câu 4. “Cốm là thức quà riêng biệt của đất nước, là thức dâng của những cánh đồng lúa bát ngát xanh, mang trong hương vị tất cả cái mộc mạc, giản dị và thanh khiết của đồng quê nội cỏ An Nam”. Em có cảm nhận như thế nào về nhận xét đó của tác giả?

Đây là đoạn văn mà tác giả Thạch Lam nêu lên ý nghĩa, giá trị và hương vị của cốm.

- *Giá trị*: Cốm là thức quà riêng biệt của đất nước.
- *Ý nghĩa*: Cốm là thức dâng của những cánh đồng lúa bát ngát xanh.
- *Hương vị*: Cốm mang trong hương vị tất cả cái mộc mạc giản dị và thanh khiết của đồng quê nội cỏ An Nam.

⇒ Đoạn văn ngắn nhưng ý nghĩa khái quát cao.

Câu 5. Đoạn sau của bài văn (từ “cốm không phải là thức quà của người ăn vội đến hết”) bàn về sự thưởng thức cốm. Sự tinh tế và thái độ trân trọng của tác giả đối với việc thưởng thức một món quà bình dị đã được thể hiện như thế nào?

- *Sự tinh tế trong việc thưởng thức cốm*

“Ăn cốm phải ăn từng chút ít, thong thả ngẫm nghĩ” để thưởng thức những vị ngon của cốm:

- + *Ngon miệng*: Chát ngọt cốm – cái dịu dàng thanh đậm của loài thảo mộc.
- + *Ngon mũi*: Mùi thơm phức của lúa mới, mùi thơm ngát của lá sen.
- + *Ngon mắt*: Màu xanh của cốm, màu xanh của lá sen.

- *Sự trân trọng của tác giả*:

+ Thể hiện qua lời khuyên; lời nhắn nhủ đối với mọi người: Hãy nhẹ nhàng, nâng đỡ, chắt chiu, vuốt ve món quà cốm.

+ Qua sự tôn vinh đánh giá về cốm:

- Cốm là lộc của trời.
- Cốm là sự khéo léo của con người.
- Cốm là sự có sức tiềm tàng nhẫn nại của thân lúa.

=> Điều đó thể hiện thái độ văn hóa khi thưởng thức cốm văn hóa ẩm thực. Đó còn là niềm tự hào của tác giả đối với quê hương xứ sở và đối với mảnh đất, con người Hà Nội.

Câu 6. Bài văn thể hiện nét đặc sắc của ngòi bút Thạch Lam là thiên về cảm giác tinh tế, nhẹ nhàng mà sâu sắc. Em hãy tìm và phân tích một số ví dụ cụ thể trong bài văn để chứng minh nhận xét đó.

Bài văn giống như một bài thơ bằng văn xuôi, bất cứ dòng nào, đoạn nào cũng đều thể hiện sự tinh tế của ngòi bút Thạch Lam. Nhưng ta có thể lựa chọn những đoạn tập trung thể hiện một cách đặc sắc nhất.

- *Đoạn mở đầu*: “Con gió mùa hạ, lướt qua vùng sen trên hồ, thấm nhuần các hương thơm của lá, như báo trước về một thức quà thanh nhã và tinh khiết.”

Bước đi của gió thật nhẹ nhàng ý vị, làn hương của gió thật thanh tao, dịu nhẹ - con gió mang bức thông điệp về tâm hồn.

Đoạn nói về hồng, cốm tốt đôi: Sự thưởng thức cốm mà ta đã phân tích ở trên.

- Sự tinh tế trong cách gọi về quà cốm:

+ Thạch Lam gọi cốm là: Thức quà, thức dâng, lộc trời.

- Thức quà (cốm là thức quà riêng biệt của đất nước, cốm không phải là thức quà của người ăn vội...).
- Thức dâng (là thức dâng của những cánh đồng lúa).
- Lộc trời (phải nên kính trọng các lộc của trời).

+ Điều đó thể hiện:

- Sự phân biệt cốm với những loại quà khác.
- Thái độ trân trọng đặc biệt đối với quà cốm.

III. Hướng dẫn luyện tập

Câu 1. Chọn học thuộc lòng một đoạn văn khoảng 5 – 6 dòng.

Các em có thể chọn bất cứ đoạn nào mình thích. Song những phần mở đầu của mỗi đoạn trong bài văn này đều là những phần rất hay giàu tính biểu cảm.

Câu 2. Suru tầm và chép lại một số câu thơ, ca dao có nói đến cốm.

Sáng mát trong như sáng tháng năm

Gió thổi mùa thu hương cốm mới

Tôi nhớ những mùa thu đã xa

(Nguyễn Đình Thi)

Gắng công bôn hộ cốm Vòng

Kén hồng Bạch Hạc cho lòng ai vui

(Ca dao)

IV. Tư liệu tham khảo

Với Thạch Lam, ăn cốm là thưởng thức những giá trị kết tinh của bao nhiêu báu vật trên đất trời Việt Nam. Đây là cái nhìn văn hóa của cách ăn uống, chúng ta gọi là văn hóa ẩm thực. Đây cũng là tình yêu và niềm tự hào của nhà văn đối với quê hương, đồng ruộng, cây lúa và con người Việt Nam nói chung, mảnh đất và con người Hà Nội nói riêng. Tuy chưa được ăn cốm, nhưng lúc đọc văn Thạch Lam, chúng ta như đang được thưởng thức thứ quà tinh khiết, thanh cao, quà của lúa non, quà của bàn tay lao động và quà ngôn ngữ tiếng Việt rất tinh tế, tài hoa trong thiên tùy bút. Văn Thạch Lam cũng là một loại cốm dịu dàng, thanh đạm của tâm hồn người nghệ sĩ Việt Nam, những giọt sữa tinh khiết của tiếng Việt chúng ta...